Early Journal Content on JSTOR, Free to Anyone in the World

This article is one of nearly 500,000 scholarly works digitized and made freely available to everyone in the world by JSTOR.

Known as the Early Journal Content, this set of works include research articles, news, letters, and other writings published in more than 200 of the oldest leading academic journals. The works date from the mid-seventeenth to the early twentieth centuries.

We encourage people to read and share the Early Journal Content openly and to tell others that this resource exists. People may post this content online or redistribute in any way for non-commercial purposes.

Read more about Early Journal Content at http://about.jstor.org/participate-jstor/individuals/early-journal-content.

JSTOR is a digital library of academic journals, books, and primary source objects. JSTOR helps people discover, use, and build upon a wide range of content through a powerful research and teaching platform, and preserves this content for future generations. JSTOR is part of ITHAKA, a not-for-profit organization that also includes Ithaka S+R and Portico. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

BIJVOEGSEL,

OM TE LATEN VOLGEN ACHTER DE JAVAANSCHE SCHETSEN,

DEEL III VAN DIT TIJDSCHRIFT, BLADZ. 413.

Aan de *Tjaraka Welanda* van den 22sten en *de Indiër* van den 26sten Mei danken wij een aantal aanmerkingen op deze Schetsen, die ik voor de leden van ons Instituut niet wil doen verloren gaan. Ook zullen er zijn, die geen van die beide Tijdschriften lezen en die zonder deze opzettelijke vermelding die aanmerkingen welligt nooit onder de oogen zouden krijgen. Daarenboven acht ik ze een integrerend deel van het stukje van Gerstäcker, en voor een goed deel zoo belangrijk, dat, mag ik al een oogenblik er over gedacht hebben om die Schetsen hier en daar te commentariëren, ik mij verheug aan dit voornemen geen gevolg te hebben gegeven. En ik moet opregt bekennen dat ik, door de wijze waarop anderen zich beijverd hebben om de moeite van aanmerkingen te schrijven op zich te nemen, in 't vervolg zeer geneigd zal zijn om hun dien arbeid weer over te laten, overtuigd als ik ben dat derden daar slechts bij winnen kunnen.

Ik zal de bladzijden der Schetsen volgen, en de aanmerkingen van de schrijvers van het stukje in de *Tjaraka* en van dat in *de Indiër* door elkander geven, den eersten met eene *T*, den anderen met eene *I* aanduidende. Daar *I* hier niet komt om zijn toilet, noch ook om te strijden, evenmin als *T*, laat ik beiden in een zoo eenvoudig mogelijk gewaad optreden.

Ad. p. 413[1]). Fr. Gerstäcker, de zoon van een' tenorzanger uit Cassel, behoorde in 1848 tot de meest geavanceerde republikeinsche partij in Duitschland, de Blums, Ruges, Marrs, Richard Wagner, enz. *I.*

Ib.). Op de eerste bladzijde vindt men reeds de straat Sunda genoemd eene *stille baai*, en andere beelden, om de verbeelding op te wekken, die de Duitschers gewoon zijn "Zerrbilder" te noemen *I.*

Voor die het niet weten of het zich niet herinneren, zij hier aangestipt dat *Zerrbilder* beteekent caricaturen. De vergelijking met eene *baai* prijze of lake, met de kaart in de hand, een ieder naar believen.

Ad. p. 414). "Zoo dreven wij de Java-zee binnen," en verder "den "volgenden dag zeilden wij St. Nicolaas-punt om" geeft een geheel verkeerd begrip van de geographische ligging. Het schip moest eerst St. Nicolas-punt voorbijzeilen, alvorens in de Java-zee te komen *I.*

Ib.). "Het eiland Amsterdam enz." Het eiland Amsterdam is onbewoond en heeft evenmin kokospalmen, als schommelende praauwen; evenmin verscholen hutten, als bontgetooide meisjes. *I.*

Ad. p. 415). "Het was Zondag, en daarom enz." Men moet op die reede geweest zijn, om te weten, dat juist de Zondag, wanneer het scheepsvolk niet werkt en vele Europeanen naar boord gaan, om daar te eten, de drukste dag is, en de reede van vruchtschuiten wemelt. Indien die Zondag echter een Vrijdag, of Mohammedaansche Zondag zijn moet, dan is het verhaal nog bespottelijker; wat weet de Javaan of Soendanees van feestdagen? *I.*

Dat deze laatste opvatting de ware niet zijn kan blijkt daaruit, dat de schrijver pas gezegd heeft op Vrijdag Straat-Sunda binnengezeild te zijn en twee dagen later, dus op Zondag, ter reede van Batavia landt.

Ib.). "De naam zilver enz." Een *gulden zilver* beteekent niet een *zilveren gulden*, maar de waarde van 120 duiten, in tegenstelling met den *gulden koper*, die slechts 100 duiten bedraagt. *I.*

Ad. p. 416). "Hier en daar breede pakhuizen — het bezige gewoel "op de Kali-besar (groote rivier) — een kanaal, waarover een eenigzins "geoefend springer heen kon springen — ouderwetsche, uitgestrekte ge-"bouwen van steen enz." Hij verhaalt van de Kali-besar (groote rivier) en noemt die een kanaal, waarover een eenigzins geoefend springer heen kan springen. Een kanaal, waarop 5 à 6 praauwen, elke van 7 à 8 voet breed, naast elkander kunnen liggen. *I.*

Indien het uit de aangehaalde plaats nog niet genoegzaam blijkt, dat de schrijver

de Kali-besar en dat kanaal onderscheidt, dan wordt dit toch uit het vervolg geheel duidelijk. In hoever echter iemand over het Molenvliet, dat hier wel moet bedoeld zijn, kan heenspringen, dat moge de schrijver weten.

Ib.). "In het wit gekleede Europeanen of zoogenaamde *liplaps*." Welk een uitmuntend begrip krijgt de Europesche lezer hierdoor van de beteekenis van het woord *liplap! I.*

Ad. p. 417). "Bovendien was het moeijelijk daartoe (nam. tot het rei- "zen in de binnenlanden) de toestemming der Regering te verkrijgen."

Wij moeten ten sterkste protesteren tegen deze uitspraak van den S.

Nog nimmer is bij mijn weten aan eenig vreemdeling, die te Batavia aanlandde en zijn' wensch te kennen gaf om het land te doorreizen, daartoe de toestemming geweigerd.

Hij heeft slechts een verzoek te rigten aan de plaatselijke autoriteit, en binnen 24 uren erlangt hij 's Gouvernements magtiging, het is waar, voor zekeren door hem op te geven tijd en met vermelding der Landschappen, welke hij denkt te doorkruissen, maar zulks strekt in het belang des reizigers, want bij zijne komst in de Provinciën, die hij wenscht te bezoeken, draagt de autoriteit kennis van zijne aanwezigheid en doet hem, des noodig, hulp en bijstand verleenen.

Sedert het groote stoomverkeer tusschen Australië, Java en Singapore, komen maandelijks eene menigte vreemdelingen op Java aan, hetzij om aldaar vlugtig de binnenlanden van Buitenzorg en der Preanger-Regentschappen te bezoeken, dan wel hun verblijf, soms tot zes maanden, te rekken en het geheele eiland te zien.

Zulks wordt nimmer geweigerd! Alleen hebben de belanghebbenden zich daartoe aan de policie te wenden om hun voornemen te kennen te geven, met opgave der personen bij wie zij bekend zijn en die zich voor hen aansprakelijk stellen: — de verstandige huishoudelijke en eigenaardige regeling eischt dit in het belang van het algemeen en van den Lande in het bijzonder: de opvolging daarvan is zoo min bezwarend, dat men er zich niet over kan beklagen, want hij die reist, vooral in Indië, moet niet schromen te bewijzen wie hij is, van waar hij komt en dat hij voldoende crediet heeft, om in zijne correspondenten een' waarborg te vinden voor de onschadelijkheid van zijn verblijf.

Dit alles is te noodzakelijker, omdat de meeste vreemdelingen, vooral Engelschen en Duitschers, zelden van passen zijn voorzien.

Dat "de Regering moeijelijk is in het verleenen van de noodige toe-"stemming tot reizen," is mitsdien een sprookje, dat men den Heer G. heeft diets gemaakt; hij zelf bekent dit door de naïve regelen: "Overal "waar ik het binnenland wilde bezoeken, was ik tot hiertoe op zwarig-"heden gestuit, doch alleen bij mijn vertrek, op de plaats zelve vond "ik ze gewoonlijk opgeheven."

Wat aangaat den gegunden tijd van *vijf dagen* voor een' togt van Buitenzorg naar Bandong, het verblijf aldaar en terugkeer naar Batavia, de Heer G. heeft die tijdsbepaling voorzeker zelf opgegeven, want het is niet kunnen geschieden door iemand van de bureaux, omdat de geringste klerk weet, dat men alleen voor de reis van Bandong en terug, minstens *vier* dagen noodig heeft; — trouwens schijnt aan die vijf dagen dan ook de hand niet te zijn gehouden, daar de reis van den Schrijver, tot dáár waar hij in de bergen in slaap valt (pag. 491), reeds *acht* dagen had geduurd en toen moest hij nog jagen en naar Bandong terugkeeren.

Dit zij genoeg voor hen, die op het gezag van den Heer G. meenen mogten, dat men op Java niet dan met moeite verlof kan bekomen om naar de binnenlanden te reizen!

Java staat in den regel open voor een ieder die het bezoeken wil, maar de regering zou hare pligten miskennen, indien zij zich niet voorbehield om het verlof daartoe in enkele gevallen te ontzeggen.

Ik herhaal dat het, bij mijn weten, aan niemand geweigerd is. Engelschen, Franschen, Duitschers enz., doorkruissen het eiland en bewonderen de goede orde en den regel, welke overal in het oog springen; ook de Heer G. getuigt het, als hij (pag. 440) zegt: "in alle lan-"den, welke ik tot hiertoe bezocht, heb ik geene betere en doelmatiger "aangelegde kolonie aangetroffen."

Ida Pfeiffer was 4 à 5 maanden op Java: zij doorreisde niet alleen dit eiland, maar ook Borneo, Sumatra, Celebes, de Moluksche eilanden enz. — Zij ondervond overal de meeste gastvrijheid, ook van het Gouvernement, want op zijne aanbeveling werden hare togten tot in de binnenlanden der buitenbezittingen zeer gemakkelijk gemaakt.

De Heer G. bevestigt trouwens ook zelf, dat vreemdelingen overal op de postwegen op Java ontmoet worden; immers hij zegt (pag. 442): "toen wij Buitenzorg digt genaderd waren, haalden ons een paar reizi-"gers — *een Engelsch officier uit Indië en een Amerikaansch koopman uit* "*Hongkong* — *met postpaarden in.* Even als ik, wenschten zij tot "Bandong te gaan en eenige dagen in het logement te Buitenzorg te "vertoeven, waar ik hen dan ook wedervond." *T.*

Ad. p. 422). De *doerian* is die beroemde of beter die beruchte vrucht, die door hare witte, roomachtige pitten het oog aanlokt, en door haren reuk de neus en daarmede den bezitter daarvan de deur uitjaagt, tot dat men, aan de reuk gewend, de doerian voor de smakelijkste van alle vruchten op Java verklaart. *I.*

Ad. p. 423). De broodvrucht (*soekoen*) is, hoezeer niet inheemsch, echter op Java zeer goed bekend, en wordt in de binnenlanden, in reepjes gesneden en gebakken, door Javanen en Europeanen met veel graagte genuttigd. *I.*

Ib.) — de fraaije en zuivere vertaling in het Nederduitsch, waarvan men o. a. een bewijs kan vinden op bl. 423, waar men de volgende zinsnede vindt: "Er landden omstreeks dezen tijd verscheidene naar Duitschland "en Engeland en zeer vele naar Holland bestemde schepen ter reede van "Batavia." *I.*

Ik ben de vertaler dezer Schetsen niet. Misschien is het een bewijs voor mijne onkunde, dat ik in dezen zin tot nog toe niet de minste onnaauwkeurigheid heb kunnen ontdekken, terwijl het den vertaler tot niet geringen lof strekt, dat zulke kritische oogen als die van *I.* in 79 bladzijden geen sterkere proef van leelijke en onzuivere taal hebben kunnen opsporen, dan deze.

Ad. p. 425.). "Deze nationale kleeding is overigens geene nationale "deugd. Eenige jaren geleden poogden zij (de Chinezen) zich te Euro-"piseren, maar dit werd hun niet toegestaan."

Wie den Heer G. dit sprookje op de mouw spelde, verantwoorde er zich bij hem over! — het herinnert aan zekeren vreemden reiziger, die eenige jaren geleden in het relaas zijner togtjes in Indië, als een factum verkondigde, "dat het Indisch Gouvernement eene belasting trok van de

nagels der Chinezen en dat het belaste deel werd *afgesneden* bij wanbetaling!!" *T.*

Het Instituut heeft die phrases en andere waarop ik nog wijzen zal, wel opgenomen, omdat zij door de onwaarheid, waarop zij gegrond zijn, en den nonsens, dien zij bevatten, geen kwaad doen kunnen, maar juist tot een bewijs strekken moeten, hoe door vrijzinnige schrijvers de regering verkeerd beoordeeld wordt. Maar wanneer iemand de *ware* gebreken openbaart, dan zal het Instituut zich wel wachten daarvan in zijne geschriften gebruik te maken. Dat laat het Instituut over aan het *Tijdschrift van Neêrlandsch Indië* en het *Indisch Genootschap.* — En bij deze gelegenheid moet ik verklaren, dat ik toch wel eenigzins verwonderd ben over de plaatsing van dit stuk, daar toch ook hier en daar harde waarheden gezegd worden, bijv. bl. 430 over het veroorlooven van hazardspelen tegen eene hooge pacht. *I.*

Ad 430). Op pag. 430 verhaalt de Schrijver: "dat hij de Chinesche "speeltafels bezocht en die door digte scharen van Chinezen en MALEIJERS "omringd zag."

De gezigtsorganen van den Heer G. hebben hem dien avond voorzeker misleid, want het is van openbare bekendheid, dat sedert den jare 1849 door de policie te Batavia met de uiterste krachtsinspanning is gewaakt voor de handhaving van Art. 13 der voorwaarden van de Chinesche dobbelspelen, bepalende: "dat het den pachters en onder-pachters op boeten "verboden is, om niet alleen Maleijers tot de speeltafels toe te laten, maar "zelfs om hen in den omtrek van zekeren afstand dier spelen te gedoogen."

Die handhaving werd op herhaald en dringend voorstel van den toenmaligen Resident ingewilligd en zoo als hij voorspeld had, kostte die maatregel 's jaars *f* 100,000 aan de schatkist; maar de zedelijke gevolgen waren onschatbaar, daar, zoo als toen bewezen werd, in de eerste elf maanden van dat jaar ruim 3000 policie-overtredingen *minder* op de rollen voorkwamen, dan in het gelijk aantal maanden van een vroeger jaar.

Het is dus bezwaarlijk te gelooven, dat de Heer G. in den avond van zijn bezoek der speel*matten*, zoo als hij ze welligt eigenaardig noemt, *digte scharen van Maleijers* daar heeft gezien, want niet alleen de eigenlijke policie-agenten, maar ook de Inlandsche hoofden, doordrongen van

het nut der bedoeling, waakten en deden nacht en dag waken voor de bereiking van het doeltreffende verbod.

Het is bekend dat de toenmalige Resident zich dikwerf in persoon en onbekend, ging overtuigen of men de uitgevaardigde ernstige bevelen eerde, en wee den pachter of den policie-agent, die in overtreding werd bevonden.

De maatregel werd zelfs door de Chinesche hoofden zoo toegejuicht, dat den toenmaligen Resident van alle zijden dankadressen werden aangeboden, omdat men nu zijne bedienden gerustelijk met eene boodschap kon uitzenden, terwijl ze vroeger niet zelden op de bazaar bij de toptafels bleven en het geld, waarvoor ze eetwaren enz. moesten koopen, verdobbelden.

Een speler van beroep, Maleisch klerk bij den Majoor der Chinezen, kwam in persoon, na verloop van eenige maanden, zijn' dank betuigen voor het gelukkig verkeer dat in zijnen toestand had plaats gevonden, ten gevolge der strenge handhaving van de voorschrevene bepaling; hij had nu huisraad, een' spaarpenning, leefde vergenoegd en tevreden, en genoot eene goede gezondheid, terwijl hij vroeger alles, wat onder zijn bereik was, verpandde en verdobbelde en soms geen duit bezat om vrouw en kinderen te voeden: — of die bepaling thans nog met denzelfden ernst wordt gehandhaafd is ons niet bekend, doch zeker is het, dat in 1851 de Heer G. geene *digte scharen van Maleijers* aan de topbanen heeft *kunnen* zien en dat zijne oogen of personen hem bedrogen hebben. *T.*

Ad. p. 435.). "Alleen de spitse toppen der kleine breede schoenen "(nam. van de Chinesche bruid) kwamen dikwijls van onder het lange "gewaad te voorschijn." Ik heb aan de voeten eener Chinesche vrouw altijd pantoffels, maar nooit *schoenen* gezien. *I.*

Ib.) "Ik moest zweren het (geweer) niet binnenslands te zullen verkoopen." De invoer van buskruid en vuurwapenen als gewone handelsartikelen is op Java verboden, maar daarvan zijn prachtwapens uitgezonderd. — Inzonderheid wordt aan reizigers de invoer van hunne jagtgeweren, zonder eenigen eed hoegenaamd, toegestaan. Wij laten deze grove onnaauwkeurigheid, die welligt als eene aardigheid moet beschouwd worden, voor rekening van den Schrijver. *T.*

Dit is eene stellige onwaarheid, en indien het Instituut het goedkeurt,

dat men de vreemdelingen uit de binnenlanden van Java weert, dan geeft het plaatsen van diergelijke phrases (zonder aanmerking) aan de regering op Java daartoe een gereed voorwendsel, "ten einde niet het versprei- "den van onware voorstellingen over het regeringsstelsel op Java te hel- "pen bevorderen." *I.*

Ad. p. 438). De schrijver gelooft aan het gerucht, dat de *wreede* Daendels *eenige vorsten* op Java *heeft doen ophangen*, omdat zij niet behoorlijk aan de daarstelling van den grooten weg over Java werkten. Hij had zeker de anecdote gehoord van de vrees, die Daendels een Europeesch ingenieur door die bedreiging inboezemde. *I.*

Ib.) "Dat deze straatweg in zoo uitstekenden staat blijft komt vooral hieruit voort enz." Indien de Schrijver eenigzins hadde doorgedacht bij hetgeen hij daar vlugtig neërschrijft, dan zou hij hebben overwogen, dat daar, waar goede grindwegen bestaan en deze door ossen, buffels en ander hoornvee met gespleten hoeven, gespannen voor inlandsche karren en voertuigen met zoogenaamde *schijf*wielen mogen bereden worden, die wegen in drie maanden tijds bedorven zouden zijn.

Daar waar eene pedatti (inlandsche kar met ronddraaijende assen) met hare ongehoepelde en smalle schijfwielen (rôda keppeng), en buffels en ossen met hunne gespletene hoeven, een' goeden grindweg berijden mogen, is men ook zeker dat die weg eerlang een' pedatti-weg zal gelijk zijn, omdat èn de schijfwielen èn de hoeven der trekdieren den weg geheel ondermijnen en bederven, vooral als er regen is gevallen.

Het belang eener geregelde communicatie en van een ongestremd brieven-verkeer, vordert gebiedend, dat de openbare postwegen behoorlijk worden onderhouden en dit zoude onmogelijk zijn, indien de Inlandsche karren met ossen en buffels vrijelijk den grooten weg mogten berijden.

Het is dus in het algemeen belang, dat naast den postweg een zoogenaamde karren- of pedatti-weg is aangelegd, die vooral in den laatsten tijd, door de zorg der policie in de ommelanden van Batavia veel verbeterd, zoo niet geheel hersteld is.

Over het algemeen hangt de goede staat der wegen in Indië veel af van het drooge of natte jaargetijde en bij het gemis van gemacadamiseerde chaussées, die niet aan te leggen zijn over eene lengte van 900

Engelsche mijlen, moet men voor den drang der plaatselijke omstandigheden bukken en van twee kwaden het minste kiezen.

Men bedenke evenwel dat 't alleen aan pedatties, ossen en buffels ontzegd is om van den grooten postweg gebruik te maken: — karren met wagenwielen en met paarden bespannen hebben daarop den vrijen toegang. Wij houden ons overtuigd dat als de Heer G. deze aanmerking mogt lezen, hij dan die regeling zal loven, in stede van ze toe te schrijven aan *overdrevene heerschzucht der blanken*, zoo als hij gedaan heeft. *T.*

Eene aanmerking op bl. 438, over den staat van den grooten postweg, en die ik ook, eenigen tijd geleden, in *de Indiër* vond, is volkomen juist. — Het spijt mij waarlijk, zelfs voor den Heer Gerstäcker, dat hij alle onbillijkheden met niets zeggende phrases verontschuldigt. *I.*

Ter verduidelijking zie ik mij verpligt eenige regels over te nemen, die in *de Indiër* te lezen staan achter de aanmerking door mij meegedeeld, ad p. 425. Te weten.

Zou men dat (namelijk die harde waarheid over het veroorlooven van hazardspelen tegen eene hooge pacht) geplaatst hebben om de phrase, die er op volgt en waarin hij die gestrengheid vergoedt, door op Europa te wijzen, waar — het niet beter is? Misschien, want dit is een argument, dat ook veel door onderdrukkers gebezigd wordt, om de onderdrukking te verschoonen, enz.

Ad. p. 442). "bouwlanden der Regering." In het Buitenzorgsche en Bataviasche gebied, heeft de Regering hoegenaamd geene eigene bouwlanden. Alle gronden in die streken behooren aan particuliere landbezitters en de prachtige heerenhuizingen enz. waren dan ook zeker die van de landen Tjimangies, Tjibinong, Tjiloear, Gedong Halang, Gedong Badak, enz., welke men van den grooten weg ontwaart en eigendommen zijn van particuliere personen. *T.*

Men ziet uit hetgeen daarop volgt, dat de schrijver van het cultuurstelsel had hooren spreken en zich nu verbeeldde, dat in de residentie Batavia [en Buitenzorg] dat stelsel ook bestond; want hij spreekt ook [bl. 438] van den Indischen Regent, die in de stallen der posthuizen *zijne* paarden naast die der Regering staan heeft. *I.*

Ad p. 445). "een Casuaris van Bali." De Casuaris komt uit de Molukken en niet van Bali. *I.*

Ib.). "een everzwijn met door den neus gegroeide slagtanden." Dit is de Babie-Roessa (het zwijnhert) van [Celebes en] Boeroe. *I.*

Het is niet *zwijnhert* maar *hertzwijn*. De babi-roesa behoort tot de zwijnen, niet tot de herten. De Maleische naam bewijst dit reeds.

Ib.). "De aardigste waren wel de kleine Javaansche dwergherten, allerliefste diertjes, ongemeen sierlijk gebouwd." Met het zoogenaamde — dwerghert — is zeker bedoeld de kantjil (cerf-souris), die er volkomen geproportioneerd en dus alles behalve dwergachtig uitziet. *I.*

Hier raakt de schrijver in *de Indiër* wat van de wijs. *Dwerghert* is overigens een zeer goede Hollandsche naam voor den *kantjil.* De Duitschers noemen die soort van kleine muskusdieren *Zwergreh.*

Ad p. 451 sq.). Dat een Maleijer den reiziger op den verderen togt logeerde en hem wel een glas jenever, maar geen korrel rijst als avondmaal aanbood, is moeijelijk te gelooven. *I.*

Jammer voor deze aanmerking, dat de bedoelde persoon geen Maleijer was.

Ad p. 455.). De Heer G. ergert zich (p. 455) aan de betuigingen van eerbied, waarmede de inlander den Europeaan bejegent; zijne aanmerkingen over dat onderwerp zijn in den hoogsten graad ongerijmd. Elk volk is op zijne eigene wijze beleefd. Bij ons meent de mindere dat hij in tegenwoordigheid van den meerdere moet opstaan; onder de Javanen heeft het omgekeerde plaats.

Wij zouden het eene beleediging achten, den meerdere den rug toe te draaijen; onder de Javanen vordert de beleefdheid dat men dit doe.

Het hoofd in gezelschap te dekken geldt bij den Europeaan voor eene onbeleefdheid; de Oosterling zou het ontblooten van het hoofd beschouwen als eene ergerlijke onbetamelijkheid.

Wat wil de Heer G.? Wil hij dat wanneer een Javaan ons op zijne wijze beleefdheid betoont, wij op hem toesnellen en hem dwingen ons op *onze* wijze te groeten? Inderdaad wij houden het daarvoor dat de Europeaan, die dit deed, bij de Javanen voor waanzinnig zou worden aangezien. In Portugal noemen de straatjongens elkander *vosso merce* (uwe genade); zou hij niet dwaas zijn, die zich daarover ergerde en deze bloote formule voor ernst aanzag? *T.*

Wanneer ik bl. 455 lees, dan begrijp ik weder, waarom het Instituut

dat verhaal geplaatst heeft. Hier wijdt hij toch uit over de onderdrukking der Javanen en hunne slaafsche onderworpenheid, maar tracht dan ook dadelijk te betoogen, dat dit zoo zijn moet, omdat zoovele inlanders door zoo weinig Europeanen geregeerd worden, en dus — dat de Hollanders op *hun* standpunt volkomen gelijk hebben, te handelen, gelijk zij doen. De Heer G. beaamt hierdoor de beginselen van degenen, die staande houden dat wij Indië niet kunnen regeren, dan door *onderdrukking*. Voor hem, den republikein, is dit eene vreemde stelling, maar voor het Instituut kan zij zeer welkom geweest zijn. *I.*

Ad p. 460.). Op bl. 460 gaat de Schrijver in vollen regen, op de vlugt voor een gammelang en legt zich onder een eenzamen kokospalm te slapen. 's Morgens ontwaakt hij, door en door nat, maar gevoelt zich frisch en verkwikt. Ik raad den lezer, die naar Indië gaat, aan, vooral aan dat staaltje van *landkunde* geen geloof te hechten. Het verhaal geloovende en zelf zoo doende, zoude hij het van 100 gevallen ten minste 90 maal met eene dyssenterie of het leven bekoopen. *I.*

Goed dat de Schrijver nog een wollen deken meêgenomen had om zich in te wikkelen, door welke voorzorg hij tot die gelukkige 10 procent zal behoord hebben.

Ib.). In de zevende Afdeeling (Bandong) vindt men een veldtogt tegen het cultuur- en dwangstelsel, maar met voordacht daar ter neder gesteld, om te betoogen, dat de inlander bij *vrijen* arbeid niet zooveel, dan bij gedwongen arbeid zal produceren, en dan de regering te prijzen, die *al het mogelijke doet in het belang van den inlander. I.*

Ad p. 462.). "God geve dat zulke menschlievende bedoelingen geluk- "ken mogen." Welke de maatregelen zijn, door den Heer G. bedoeld, is duister..... Het zijn hersenschimmen, philanthropische bespiegelingen, die schoon klinken in wintervoorlezingen, maar om ze te verwezenlijken, dat is eene zaak, even moeijelijk, als om de theorie zonder praktijk uit te oefenen. — De Heer G. zoude de overige landschappen van Java hebben moeten bezoeken, en zich in de inlandsche huishouding wijden, om te kunnen begrijpen, dat hetgeen hij *Europisch* dacht, *Indisch* onuitvoerbaar is. *T.*

Ten slotte deel ik nog den aanhef mede van het stukje van T, waarin

hij in het algemeen zijn oordeel over die Schetsen uitspreekt. Ik doe dit, omdat hij zich in zijne aanmerkingen, zoo door haren inhoud als haren vorm, zulk eenen beoordeelaar toont, dat wij er prijs op moeten stellen ook dat algemeene oordeel te kennen [1].

"In het 3de Deel, N°. 4, van het *Tijdschrift van het Koninklijk Instituut voor de Taal- Land- en Volkenkunde van Ned. Indië*, las ik met een waar genoegen de Javaansche Schetsen van den bekwamen Schrijver Gerstäcker, in 1852 in de *Allgemeine Zeitung* openbaar gemaakt."

"Ik zeg met een waar genoegen, omdat men dikwerf wordt teleurgesteld in de pennevruchten van vreemde reizigers, die onze schoone bezittingen in Ned. Ind. bezocht hebben en hunne togten beschrijven, wanneer ze weder in hunne haardsteden zijn teruggekeerd en de inrigtingen en regelingen van eene Europische Maatschappij hun weder dagelijks hare begrippen en beginselen voorstellen."

"Hoewel de Heer G. hier en daar de staatkundige en huishoudelijke regelingen van Ned. Ind. lof toebrengt en juister oordeelt dan menig ander vreemdeling, die dezelfde togten volbragt als hij, zoo is het evenwel niet te ontkennen dat hier en daar groote onnaauwkeurigheden zijne schetsen ontsieren, die overigens geschreven zijn in een' stijl en met eene bevalligheid, de pen van eenen G. waardig."

"Niet zoo zeer om te hekelen, maar met het doel om de waarheid te doen uitkomen, wil ik trachten om de door den Schrijver begane misstellingen te wederleggen, ten einde bij mijne landgenooten, aan wie Java slechts gedeeltelijk of niet bekend is, den verkeerden indruk weg te nemen, welke sommige opmerkingen van den Schrijver hebben moeten achterlaten." *T.*

---

[1] Nog eene beoordeeling dezer Schetsen, maar volgens *I.* wat *optimistisch*, is mij bekend geworden. Zij is te vinden in den *Algemeene Konst- en Letterbode*, N°. 20, van dit jaar.

Delft, Mei 1855.

J. PIJNAPPEL GZ.